

Kartellets
representantskapsmøte
Oslo 5. oktober 1988

Med forbehold om endringer
SPERRET til 5.9.88 kl 1400

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

DEN POLITISKE SITUASJONEN

Arbeiderbevegelsen har staket ut en ny kurs, og har stanset høyredreiningen i samfunnet. Vi har forhindre at også Norge kom inn i en situasjon hvor en stor del av befolkningen blir gående arbeidsledig og hvor viktige pilarer i velferdssamfunnet svekkes.

Vi har fått muligheten til å prege samfunnsutviklingen inn i 1990-åra. Det stiller samtidig krav til oss alle.

Det norske samfunn trenger alles bidrag til en framtid som vi har et felles ansvar for. Dette gir vi et klart signal gjennom slagordet "Krav til innsats - for felles framtid". Det er dette som må prege oss alle.

Fagbevegelsen har vist vei gjennom det inntektspolitiske samarbeidet i vår. Det var et viktig bidrag til å rette opp krisen i norsk økonomi. Nå må vi ta vare på det vi har vunnet etter den økonomiske krisen som ble avdekket i 1986. Vi må få folk med i en annen og ny retning, en som bygger opp verdiene i stedet for å skusle dem bort.

Det er nødvendig med en ny holdning og en ny ånd på alle nivåer i samfunnet. Vi må alle ta et større ansvar for samfunnet vi lever i og miljøet vi deler.

Det gjelder bankene som bidro til den økonomiske krisen gjennom en uhemmet utlånspolitikk.

Det gjelder de som bryter spilleregler og går til ulovlige aksjoner for å fremme egne interesser, på tvers av vårt politiske system.

Det gjelder politikere og partier som vil gjøre respekten for lov og orden avhengig av om man selv mener loven er riktig. Hvordan kan Carl I Hagen kreve respekt for lov og orden, når han selv ikke respekterer skattelovene ?

Fremskrittspartiets holdning blir symbolet på en moral som vil undergrave alles velferd.

Som sosialdemokrater vet vi at gode holdninger ikke er nok for å lage et godt samfunn. Men vi må gjøre det helt klart: Vi klarer oss heller ikke uten holdninger.

Gjennom bevisst politisk styring og nødvendige valg kan vi nå langt i å skape et godt og rettferdig samfunn. Men vi når enda lenger hvis det følges opp gjennom aktiv innsats fra hver og en av oss.

Miljøvern er et klassisk eksempel på at hvis alle gjør som de vil, får ingen det som de ønsker. Alle må ta ansvar, men det er samtidig helt nødvendig med politisk styring og forpliktende samarbeide over landegrensene, hvis det skal monne. I fellesskap må vi vise ansvar og solidaritet med våre barn og barnebarn.

Vi vil avsløre egoisme og unnasluntring fra felles ansvar som en trussel mot velferdssamfunnets framtid.

Vi vil markere at rovdrift på natur og ressurser og forspøling av miljøet er en trussel mot våre barns framtid og muligheter.

Vi vil markere at vi har framtida felles ikke bare med andre nordmenn. Mange av de problemer som nå løses, fra sikkerhet til miljø, er globale utfordringer som bare kan møtes med en aktiv innsats i internasjonalt samarbeid.

Arbeiderpartiet vil et samfunn preget av frihet og mangfold. Den aller viktigste forutsetningen er at vi sikrer arbeid for alle. Vi har sett i 80-åra at det ikke er en selvfølge, men at det krever besluttsom politisk innsats.

Jeg vil si - som en tillitsmann fra Moss sa det på Papirindustriens landsmøte tidligere i år: "Når noe vanskelig skal gjøres, så la oss gjøre det selv. Det er ingen andre som gjør jobben for oss". Han minnet om noe alt for mange har lett for å glemme: Det er ingen andre som gjør jobben med utgangspunkt i våre verdier !

Og den oppgaven vi nå står foran, i den politiske og faglige arbeiderbevegelsen - er å ta vare på den muligheten vi har til å la våre verdier få prege 90-åras Norge.

Norge har i dette århundre hatt store fordeler av naturressurser som vannkraft og fisk. I de to siste ti-årene har vi fått betydelig drahjelp fra oljerikdommene. Vi skal fortsatt dra nytte av naturressursene. Men vi kan ikke vente å få noen tilleggsfordel av dette. I årene framover blir det oss selv det kommer an på: Hvor mange vi er som deltar i arbeidslivet, og hvor dyktige vi er.

Velferdsnivået måles ikke i hvor stor økning vi får til i brutto nasjonalprodukt. Målet på velferd er hvor mange som deltar på en fullverdig måte i samfunnet.

For det hjelper lite om veksten er sterk, hvis veksten går med til å betale ut arbeidsløshetsstrygd, sosiale utgifter og pensjoner. Flest mulig skal kunne klare sine utgifter ved hjelp av eget arbeid. Men de som ikke er i stand til det, skal ha krav på skikkelige hjelp og støtte fra samfunnet.

Vi mener også at vi må gjøre noe med den sterke veksten i uføretrygd og sosiale utgifter. For det som nå vokser av statsutgiftene, er disse utgiftene og kontantoverføringer til. Det kan ikke være slik at stadig flere blir gjort avhengige av å leve på trygd. Vi må i stedet snu vår samfunnsinnsats sterkere mot den oppgaven å stimulere til innsats og arbeid, tilpasset den enkeltes krefter og muligheter. Selvrespekten og livsgleden er ikke minst knyttet et aktivt, meningsfylt virke i samspill med andre.

Arbeiderbevegelsen må føre en aktiv - ja en kompromissløs kamp for retten til arbeid. For de yrkesvalghemmede, for de eldre arbeidstakerne, for småbarnsforeldre, mot utstøting fra arbeidslivet.

Hvis vi stadig får flere på trygd, får vi heller ikke penger til den egentlige offentlige sektor: Helsestell, eldreomsorg, barnehager og utdanning.

*

Med programmet "Krav til innsats - for felles framtid" setter vi igjen arbeidet i sentrum. Hvorfor gjør vi det ?

Vi har i 80-åra igjen sett at arbeid for alle, velferd og trygghet ikke er verdier vi kan ta for gitt.

Men vi setter arbeidet i fokus, også fordi vi trenger alle i arbeid - hvis vi skal makte de utfordringene vi står foran.

Det var synet på fordelingspolitikken som sto sentralt i regjeringenskrisen i 1986. Bak oss hadde vi fire og et halv år hvor ressursene ble vridd mot økt privat forbruk og privat sektor, på bekostning av viktige oppgaver vi må møte i fellesskap.

Skritt for skritt gikk det i retning av underskudd i norsk økonomi. Vi brukte mer enn vi skapte. Derfor endte det også i en økonomisk krise, skapt av en politikk som bygde på andre verdier enn våre - og forsterket av fallet i oljeprisene.

Vi opplevde økonomisk vekst, men den var bygd på sandgrunn.

Vi fikk i 80-årene 60 000 nye arbeidsplasser innen finans- og eiendomsdrift og 60 000 nye arbeidsplasser innen varehandel, de fleste basert på import. Mens tallet på arbeidsplasser i den konkurranseutsatte delen av næringslivet gikk ned med 36 000.

Slik kunne det ikke fortsette. Selv Høyre måtte erkjenne at det førte helt galt av sted. Den gang. Nå forsøker Syse å omskrive historien - og fortelle oss at den krisen Presthus

beskrev i 1986 likevel ikke var noen krisen, men tvert imot uttrykk for en lykkelig blomstringstid.

I 1986 gikk Norge med 40 milliarder kroner i underskudd i utenriksøkonomien, penger Norge må låne opp. Hvis vi hadde latt dette fortsette, ville Norge til slutt ikke hatt penger til stort annet enn å betale renter og avdrag på gjeld. Da ville vi fått masse-arbeidsledighet, og de problemer vi i dag opplever i eldreomsorg, helsestell og barneomsorg, ville fortone seg som rene idyller.

Neste år vil underskuddet være redusert til en fjerdedel. Men fortsatt har vi ett av de høyeste underskuddene av OECD-landene. Det er bare Norge og Sverige som har greid å unngå massearbeidsledighet med så store underskudd i utenriksøkonomien.

Likevel er det Høyre lanserer, den samme, gamle politikken. De vil prøve sin oppskrift.

De vil endre skattesystemet igjen, slik at høyinntektsgruppene igjen skal få større fordel av fradragene, de lover igjen skattelettelse og økt privatisering.

Høyres leder sier partiet har lagt seg på den hovedstrømning som er toneangivende over hele Europa. De vedstår seg sine nyliberalistiske forbilder - men tror Norge skal unngå baksiden av den medaljen, en arbeidsledighet på mer enn 10 %.

Den borgerlige regjeringen etterlot seg et underskudd på 40 milliarder kroner i 1986. Det var vårt utgangspunkt. Nå er det vesentlig redusert.

Regjeringen har valgt å stramme inn mest der overforbruket var størst. Reduksjonen i det private forbruket har ført til at importen er blitt 5 milliarder lavere. Hvis vi skulle redusert det offentlige forbruket for å få til samme reduksjon i importen - ja, da måtte vi redusere det samlede offentlige forbruket med over 30% !

Hva ville ikke det ha betydd for situasjonen i skolen og i helsevesenet? Og det ville gitt en nedgang i sysselsettingen på 150 000 personer.

Dette er i virkeligheten hva Høyre kritiserer oss for ikke å ha gjort.

Arbeiderpartiet sier nei til en slik politikk, som er å skyve byrdene over på et mindretall av befolkning - det mindretall som settes utenfor samfunnet, som arbeidsledige.

*

Gjenopprettingspolitikken må fortsette. Derfor er forslaget til 1989-budsjett også et stramt budsjett. Vi må sørge for at vi ikke igjen får en sterk pris- og kostnadsvekst. Men av hensyn til sysselsettingen er det ikke forsvarlig med ytterligere innstramminger neste år

Mye tyder på at vi har truffet blink, når de kraftigste angrepene går ut på at budsjettforslaget skulle være grått og kjedelig. For det er jo ikke kjedelig, men kledelig. Og det er jo ikke grått, men godt. Det er tilpasset den situasjonen vi er i. Det inneholder en skikkelig prioritering:

- av miljøinnsatsen, som får 25% mer neste år,
- av den sosiale boligbyggingene. To tredjedeler av alle nye boliger neste år kan finansieres i Husbanken.
- og vi fortsetter den sterke satsningen for barnefamiliene.

Innenfor et stramt opplegg har vi også neste år funnet rom for å øke forskningsinnsatsen med ytterligere 500 millioner kroner. Dermed vil bevilgningene til dette viktige området være økt med 50% siden regjeringsskiftet. Det er en nødvendig satsing hvis vi skal gjøre oss mer uavhengig av oljen.

Det legges ikke opp til noen innstramning i det private forbruket neste år. Men det vil være nødvendig å holde det private forbruket i sjakk, slik at det blir rom for de investeringer vi må gjøre i industrien.

Et fortsatt inntektspolitisk samarbeide som kan sikre at vi tar vare på det vi har vunnet gjennom årets inntektsoppgjør, er derfor en nødvendig del av en samlet politikk for å sikre både sysselsetting og velferd.

Neste år kan vi for første gang i 80-årene komme ned på samme prisstigning som de land vi konkurrerer med.

Et inntektspolitisk samarbeid er ikke bare et virkemiddel for å holde lønnsutviklingen innen nøkterne rammer. Det gir også helt andre muligheter for en rettferdig inntektspolitikk. Det gir oss muligheter til å tømre sammen et opplegg som gir mest til de som har minst og som gir plass for sosiale forbedringer.

Hva var det vi oppnådd gjennom samarbeidet i våres ?

Vi fikk et lavtlønnsoppgjør som var det mest rettferdige på mange, mange år. Rengjøringshjelpen fikk dobbelt så stort lønnstillegg som rådmannen, regnet i kroner. Flere lavtlønnsgrupper fikk både 2 og 3 kroner timen.

Vi fikk økt svangerskapspermisjon. Den vil fra nyttår være 24 uker for alle og ytterlieger 2 uker for offentlig ansatte. Vi sikret lavere boligrente for de som trenger det mest og vi fikk gjennomført lettelser i tilbakebetalingen av studielån. Og vi sikret en pensjonsreform både partiet og fagbevegelsen har lagt så stor vekt på, og som gir eldre arbeidstakere - både kvinner og menn - rett til en verdig avslutning på sitt yrkesaktive liv.

Det var nødvendig, etter 5 års reformpause.

Men samtidig vet vi at fortsatt lønnsmoderasjon kan føre til at eierinntektene i lønnsomme bedrifter øker urimelig mye. Vi støtter de tanker fagbevegelsen har gjort seg om disponering av overskudd. Det blir nødvendig med fondsavsetninger som sikrer at overskuddene går til forbedringer i arbeidslivet, i stedet for å gi en skjevere inntektsfordeling.

Det kan også gi midler til viktige investeringer, og til bedre studiepermisjonsordninger, slik at flere får mulighet til

skolering. På den måten kan en solidarisk lønnspolitikk føre til større likhet, ikke bare i lønn, men også i muligheter i arbeidslivet. Og det vil samtidig være et helt nødvendig bidrag til å styrke norsk næringslivets framtidsmuligheter.

*

Arbeiderpartiet vil sikre innsatsen i stat, fylker og kommuner framfor å gi skattelettelse.

Vi ser de offentlige tilbudene som viktige redskaper i en politikk for sysselsetting og velferd. Derfor har regjeringen lagt så stor vekt både på å skjerme de viktigste oppgavene mot nedskjæringer og få til fornyelse i det offentlige.

Utfordringen framover blir å forandre velferdsordningene i takt med nye behov. Arbeiderpartiet vil være drivkraften i et reformarbeide som gir bedre tjenester for pengene og større rettferdighet i fordelingen av tilbudene. Vi må få større variasjon i de offentlige tilbudene og gi brukerne mulighet til å velge mellom likeverdige tilbud.

Brukerne må trekkes sterkere med når tjenestene skal utformes og forbedres. Tilgjengeligheten til offentlige tjenester må forbedres, og åpningstida må utvides der det er behov for det.

"Den nye staten" skal gi, ikke bare en ny, men en bedre stat. I forhold til enkeltmennesker, men også i forhold til andre forvaltningsnivåer og andre deler av samfunnslivet som er avhengig av de tjenester staten yter. Dette vil kreve fornyelse av arbeidsrutiner, investeringer i moderne utstyr og delegering av mer ansvar til de ansatte som har direkte kontakt med brukern.

I neste års statsbudsjett foreslås det 15 millioner kroner til den spesielle produktivitetspotten og 7 millioner til forsøk med utvidet åpningstid.

Vi er igang med frikommuneforsøket hvor kommuner og fylker vinner erfaring med fornyelsen av de kommunale tilbud og arbeidformer.

Utgangspunktet for fornyelsesarbeidet er ikke at vi har en dårlig forvaltning. Vi har trolig en av verdens beste. Vi har et godt utgangspunkt for å bli enda bedre.

Vi er glade for at fornyelsesprogrammet er blitt godt mottatt også av de ansatte. De må være en viktige medspillere, ja pådrivere i arbeidet med å gjøre tingene bedre. La oss alle spørre oss hva jeg kan gjøre for å kutte køene, bedre tilgjengeligheten og forenkle kompliserte lover og regler.

For å øke tilgjengeligheten vil vi bruke 7 millioner kroner neste år på forsøksvirksomhet med alternative åpningstider i staten. Vi vil stimulere til lokale initiativ. I helsesektoren vil utvidet åpningstid også bety en langt bedre bruk av dyrt utstyr.

Vi legger også vekt på bedre ledelse og en større selvstendighet for den enkelte etat. Hermansen-utvalget vurderer som bekjent spørsmålene knyttet til fristilling av statlig virksomhet. Det har vårt reist spørsmål om for sterk fristilling betyr svekket politisk styring. Det er en viktig problemstilling som griper inn i hele styringsdebatten i vårt samfunn, om politiske myndigheter mulighet for å sette sine mål ut i livet.

Det er en debatt vi skal ta alvorlig. Men det bør være mulig å finne fram til arbeidsformer som gir størst mulig selvstendighet i arbeidet samtidig som vi oppfyller de overordnede poliiske mål Regjering og Storting trekker opp.

*

Det vil i årene framover bare være rom for en begrenset vekst i det offentlige forbruket. Derfor må vi ta stilling til hva som er de viktigste oppgavene og hva landet har råd til. Vi kombinerer de krav vi må stille til hverandre med reformer som gjør det lettere for den enkelte å yte sitt bidrag. Vi legger størst vekt på reformer som vil gi den enkelte større frihet og flere muligheter til å være med i aktivt arbeid.

Programkomitéen har ikke funnet det riktig å gå inn for generelle nedkortinger i arbeidstid og pensjonsalder. Det har vi ikke funnet rom for.

Vi har de siste to årene gjennomført to viktige arbeidstidsreformer knyttet til inntektsoppgjørene: 37,5 timers uke for alle og fleksibel pensjonsalder for yrkesaktive.

Med økningen fra nyttår, vil vi dessuten ha økt svangerskapspermisjonen fra 18 til 24 uker. Offentlig ansatte har ytterligere 2 uker, som et ledd i oppgjøret i år.

Når vi nå legger opp til ett års svangerskapspermisjon, tenker vi oss at endel av dette valgfritt kan tas ut som kortere arbeidstid i barnets første åtte leveår. Og vi tenker oss at endel skal forbeholdes faren.

Arbeidstida er i dag organisert på en måte som ofte passer dårlig til de endringene som har skjedd i familiene. Mange har behov for større variasjon i mulighetene for å ordne forholdet mellom arbeidstid og fritid.

Det kan vi oppnå ved økt fleksibilitet i måten å organisere arbeidstida på. Programkomitéen går inn for arbeidstidsreformer som åpner for en ny fordeling av arbeidstider over ukas timer og årets uker.

Disse reformforslagene er en viktig del av en samlet politikk for bedre omsorg og oppvekstmiljø for våre barn, og for økt likestilling.

Den økte fleksibiliteten vi ønsker skal skje innenfor rammen av samfunnsmessige kjøreregler og kollektive avtaler - slik at urimelige og oppdelte arbeidstider kan unngås.

Det er klart at mulighetene for fleksible ordninger vil variere. Men hvis vi skal utløse nye krefter, må vi i større grad godta variasjon og bruke mulighetene der de er.

Selv om det viktige her er å gi den enkelte større frihet og flere muligheter, vil slike arbeidstidsreformer også være et bidrag til den økonomiske veksten. Mer varierte åpningstidsordninger kan forlenge både åpningstid og driftstid. Utstyr og

lokaler kan utnyttes bedre og lønnsomheten kan økes. Som forbrukere kan vi få bedre service, både i privat og offentlig sektor.

På den måten kan vi oppnå større frihet for den enkelte og utløse nye krefter.

*

Det viktigste samfunnet kan gjøre for de minste barna, er å utvide svangerskapspermisjonen og bygge flere barnehager. Her har vi helt fra 1986 satset hardt, og vi går videre, i et enda større tempo den kommende perioden.

Også her har vi nå snudd en negativ utvikling. Etter at barnehageutbyggingen på slutten av 1970-tallet kom opp i 10.000 nye plasser årlig, sank den til langt under halvparten under den borgerlige regjeringen. Nå er den på vei opp igjen. Aksjon Bygg barnehager har gitt resultater. I år regner vi med å nå 8.000 nye plasser - dobbelt så mange, som før regjeringsskiftet.

Selv om utlånsrammene er økt kraftig, - og vil øke ytterligere til 425 millioner neste år, har Husbanken nå langt flere søknader om nye barnehager enn banken kan si ja til. For å hindre at Husbanken blir en flaskehals i barnehageutbyggingen vil Regjeringen foreslå at banken kan forskuttere inntil 75 millioner av rammen for 1989, slik at vi unngår unødige forsinkelser på prosjekter som allerede er planlagt.

Vi har satt oss som mål å få frem barnehagetilbud til alle ved århundreskiftet. Fortsatt vil det være mange barn som i årene fremover ikke får noe tilbud. De store forsinkelsene på 80-tallet gjør at vi står overfor en trist situasjon for mange, mange småbarnsfamilier. De mange som venter, har et krav på å bli hørt. Vi må ikke stoppe når vi har tatt hensyn til de barna som har plass og til de som arbeider i barnehagene. Vi har et like stort ansvar for de barna som står i kø og som ikke får dette tilbudet.

Derfor må vi i tillegg mobilisere det vi kan av krefter for å utløse ideer og finne best mulige svar på et skrikende behov. Jeg ser det som en stor utfordring for oss alle. Kunne vi ikke i dette året vi nå går inn i ta mål av oss til en ekstra-innsats for å ligge foran barnehagemeldingen ?

La oss spørre: Hva står i veien for flere plasser for flere barn ? La oss være pågående, utnytte alle muligheter, be om dispensasjon og forsøksvirksomhet for at det virkelig kan blomstre opp nye tilbud. Og la oss legge oss på en nøktern standard både når det gjelder tekniske utforming og bemanning.

Mange lokaler som i dag bare brukes på kveldstid, kan utnyttes bedre, bl a til barnehager. Dette gjelder også for mange private hjem. Familiebarnehager kan mange steder være et godt alternativ.

Vi vil følge opp barnehagemeldingen og foreslå at det ikke lenger skal være nødvendig at fylkesmennen godkjenner kommunale barnehager. Private barnehager skal fortsatt godkjennes, ikke av staten, men av kommunene.

Vi vil endre dagens regelverk. Normene om et bestemt areal pr barn skal bli enklere, og de skal nå være veiledende.

Vi vil nå sette tidsfrister for behandlingen i de ulike organer som skal godkjenne barnehagebygg. De skal i dag godkjennes etter Plan- og bygningsloven, Arbeidsmiljøloven og helselovgivningen. Hvis vi f eks setter en frist for behandlingen på 2 måneder, vil det kunne gi en raskere behandling enn i dag. All saksbehandling vil kunne skje i den enkelte kommune.

Mangel på personale har også vært en bremse i arbeidet med å skaffe flere barnehageplasser. I år har søknadene til førskolelærerstudiet tatt seg kraftig opp. Det er nesten dobbelt så mange som begynner på studiet i høst i forhold til de siste årene. (1150 mot 6-700).

Vi er betenkt over tendenser til å øke bemanningen og kostnadene i eksisterende barnehager, ut over de normer dagens regelverk setter. Vi må heller spørre oss om vi utnytter den samlede kapasiteten godt nok. Vi trenger alt vi har av

penger og personale til å gi et godt tilbud til flest mulig barn.

Vi vet ikke hvor langt over den standarden som er satt, dagens barnehager ligger. Kanskje er det også her en mulighet til å gi flere barn plass uten at det må investeres mer, verken i bygninger eller personale? Forbruker og administrasjonsdepartementet vil derfor be fylkesmennene om nærmere å kartlegge hele situasjonen.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet har også satt igang arbeidet med å klargjøre og styrke assistentenes yrkesrolle, og vil starte et program for lederopplæring i barnehagen.

Vi må spørre oss om vi kan benytte personalet på en bedre måte. Vi må i større grad bruke førskolelærerne som de spesialister de er, i en lederfunksjon overfor andre grupper som har kortere opplæring.

Vi vil nå gå igjennom retningslinjene for familie-barnehagene med sikte på en modernisering og forenkling. Det vil være mulig å bruke denne barnehageformen også i andre lokaler enn private hjem. Grendehus, Folkets Hus, foreningslokaler hvor det er vanskelig å starte en vanlig barnehage, kan likevel utnyttes som familiebarnehage.

Slik kan vi åpne for alternativer som samtidig bringer flere dagmamma-tilbud inn i mer ordnede former. For de mange som arbeider som dagmammaer vil dette være en fordel, med tanke på sykdom og pensjonsalder. For foreldrene vil også slike ordninger, som bygger på veiledning av småbarnspedagoger ofte gi større trygghet.

På denne måten ønsker vi å utløse flere lokale krefter, med staten som en oppdragsgiver og aktiv støttespiller.

Samvirkeideene har lange tradisjoner i arbeiderbevegelsen. Det folk har gjort er å se problemer i hverdagen og spørre seg hva vi kan gjøre for å løse dem.

*

Mer kunnskap til flere

I skolereformen foreslår vi å utvide undervisningstiden i 1.-3. klasse - og å utvide skoledagen ut over dette.

Den korte tiden småskolebarn er på skolen, passer for å si det enkelte i et samfunn der mor er hjemme og venter på at barna kommer hjem. Vi mener derfor at elevene også må få et aktivitetstilbud på skolen utover undervisningstiden. Dette tilbudet bør foreldre, skole og nærmiljøorganisasjoner samarbeide om. Mange av de aktivitetene som i dag drives på kveldstid, kan legges inn her.

Det er mange familier som har et stressende liv når de mer eller mindre heseblesende løper hver til sitt etter middag og til fritidsaktiviteter. Ved å legge slike aktiviteter til ettermiddagstid, vil også familien få mer tid sammen.

Når en slik utvidelse av skolens åpningstid er kommet istand, vil vi gradvis gi seksåringene obligatorisk undervisning i skolen, kombinert med et aktivitetstilbud. For seksåringene er det enda mer umulig å bli overlatt til seg selv etter noen korte undervisningstimer.

Med dette har vi signalisert en retning for barnas skoledag som bygger videre ut vår linje om integrasjon av omsorg og læring.

Framtidas næringsliv vil bygge mer på det vi har av kunnskap enn det vi har av råvarer. Når vi nå blinker ut en sterkere innsats i skole og utdanning som ett av de områdene vi må satse mer på, er det en viktig del av en samlet politikk for å skape ny vekst for landet og nye muligheter for den enkelte.

Det har vært en vanskelig tid i skolen. Det var forventninger om forbedringer, særlig knyttet til lønnsoppgjøret, som gikk lenger enn det var realistisk å kunne innfri, slik den økonomiske situasjonen var.

Men samtidig er grunnskolen blitt tilført større ressurser. Siden 1986 er det opprettet 2.400 flere lærerstillinger samtidig som elevtallet er gått ned med 28.000. Det alene representerer en økt innsats på 750 mill. kroner.

Også innen skoleverket må vi derfor spørre oss om vi bruker ressursene på den beste måten.

I den videregående skolen må det være et mål å høyne kvaliteten på utdanningen, og sikre alle et tilbud som munner ut i fagutdanning eller studiekompetanse.

Vi må fortsatt styrke den høyere utdanningen, i tråd med det vi har gjort i regjeringsposisjon. For også her vi snudd utviklingen. Bevilgningene til høyere utdanning øker med 37% fra 1986 til 1989 (fra 4,4 milliarder til 6,1 milliard). Det er opprettet mer enn 5000 nye studieplasser. Bevilgningene til stipend og sosiale formål er økt med nesten 60%. (Fra 1,9 til 3 milliarder).

Et høyt utdanningsnivå med kvalitet og bredde, med muligheter til videre- og etterutdanning er en viktig del av arbeidet for fornyelse og omstilling. I det videre arbeidet på dette området, vil Hernes-utvalgets innstilling gi viktige impulser.

Studiefinansieringen er sentralt for å sikre alles rett til høyere utdanning. Det betones også sterkt i Hernes-utvalgets innstilling. I programforslaget tar vi til orde for ytterligere forbedringer i studiefinansieringen. Særlig i retning av ordninger som stimulerer til lengre studier. Her kan vi bygge videre på ordninger vi har gjennomført, med et spesielt "hovedfags-stipend" på inntil 25.000 kroner som avskrives lånet etter endt hovedfag.

La meg også minne om ordningen med inntektsavhengig tilbakebetaling av studielån, som ble innført i forbindelse med lønnsoppgjøret.

Dette betyr betydelige lettelser for de som berøres. Yrkesgrupper med 3-4 års utdanning og en studiegjeld på 100 000 kroner vil få lettelser på ca 5 500 kroner året, mens det for grupper med lengere utdannelse og en studiegjeld på 190 000 kroner betyr lettelser på fra 8 500 - 12 000 kroner året.

Omstillingen til et mer kunnskapsbasert næringsliv gjør at voksenopplæringen må bli en viktig del av hele vårt utdanningssystem. Tilbudene må rettes inn mot de voksnes behov og forutsetninger - og mot behovene i bedrifter og lokalsamfunn.

Det er i denne sammenheng vi også må se programkomitéens tanker om å lovfeste arbeidstakeres rett til et utviklings- og utdanningsprogram av en viss varighet minst en gang i sitt yrkesaktive liv.

Vi kjenner begrepet "sabbatsår" fra universitets- og forskningsmiljøer. Mulighetene til personlig utvikling gjennom videreutdanning kan bli bedre i hele vårt arbeidsliv.

Kunnskap kommer ikke av seg selv, det krever innsats. En sterkere innsats for mere kunnskap til flere - fra grunnskole til livslang læring - er en av pilarene i en samlet politikk for nye muligheter for den enkelte og en trygg økonomi.

En bolig til å leve med

Hvorfor sier vi det ? Jo, fordi mange har lånt seg til fant og lagt seg på en boligstandard og en boligstørrelse de ikke kan make. Det blir ikke boliger til unge og det blir ikke rimeligere boliger med slike standardøkninger vi har sett i 80-årene. I 1986 var gjennomsnittsstørrelsen på nye boliger 191 kvadratmeter ! Slik kan det ikke fortsette, mens vi får stadig flere og stadig mindre husholdninger.

Vi må bygge flere boliger, minst 30 000 i året. Vi må bygge flere mindre og mer nøkterne boliger.

Vi har startet denne snuoperasjonen, og det bygges nå flere og flere mindre boliger.

Vi skal igjen satse på Husbanken. Neste år vil 19 500 boliger kunne finansieres gjennom Husbanken og Landbruksbanken. Det er omlag 2/3 av alle nye boliger. Rammene i Husbanken vil neste år være 60% høyere enn da vi overtok. Vi øker rammene for etableringslån og for ungdomslån i Postsparebanken.

Vi tar et skikkelig løft for å gjenreise den sosiale boligbyggingen i neste års budsjett. Husbankens utlånsrammer øker med vel 2,2 milliarder kroner (til 11 milliarder). Det er den sterke økningen i Husbankens utlånsrammer som noen gang er skjedd.

Samtidig vil vi fortsette å utvikle låneordningene for å få en bedre fordeling av boutgiftene over livsløpet, slik at det blir lengre avdragstid og små avdrag de første årene i familienes liv.

Vi vil videreutvikle ordningen med utleieboliger - et tilbud som er etterspurt og som det er behov for.

Det fjerde området programkomiteen har blinket ut gjelder de eldre. De må sikres En aktiv og trygg alderdom.

Det store flertall eldre holder seg friske og spreke til langt opp i åra og ønsker å bo hjemme så lenge som mulig. De ønsker å være aktive eldre.

Likevel står vi overfor en stor utfordring når vi skal sikre det økende antall eldre et tjeneste- og omsorgstilbud som er vårt velstandssamfunn verdig. Eldreomsorgen må komme styrket ut.

Eldre, syke og deres nærmeste må kunne vite at de får hjelp og avlastning når de trenger det. Da vil også denne omsorgen bli mulig.

Tilbudene skal også være en hjelp til selvhjelp. Sykehjem skal også ha en servicefunksjon for de som bor hjemme. Vi vil i forlengelse av dette gå inn for trygghetsalarmer, varslingsystemer og besøksordninger.

*

Det femte området programkomiteen blinker ut for økt innsats i årene framover er arbeidet for et bedre miljø. Vi må alle ta et større ansvar for miljøet. Det gjelder lokalt, og internasjonalt. Ikke noe område illustrerer så tydelig vår

avhengighet av hverandre og nødvendigheten av samfunnsstyring, samfunnsansvar, holdninger og felles tak for felles framtid.

Miljøpolitikken skal vokse ut av sin rolle som en sektor med sine tilhengere, til å bli en kjede av grunnleggende hensyn som automatisk bringes inn på alle områder. Først når det er forstått og satt i system, er vi virkelig på vei mot en bærekraftig utvikling i Norge.

Også av hensyn til miljøet er det nødvendig med økonomisk vekst, ikke minst internasjonalt. Uten økonomisk vekst vil vi ikke greie å løse de store fattigdomsproblemene, som også er et miljøproblem. Men vi må over på en vekst som bruker naturen uten å forbruke den.

Dette krever omstilling på de fleste samfunnsområder. Bare en miljøvennlig produksjon kan sikre vårt livsgrunnlag og vår produksjonsevne i framtida. Erkjennelsen av dette vil virke inn på næringspolitikken, energipolitikken og samferdselspolitikken, for å nevne noen. Det vil også stille krav til den enkelte av oss. Vi blir alle berørt, blant annet som forbrukere og trafikanter. Det betyr også at vi alle kan yte bidrag.

Miljøbelastninger er ofte skjevt fordelt. Det er gjerne de som står nederst på rangstigen på andre områder, som også får dårlig arbeidsmiljø og dårlig fritidsmiljø. Miljøforurensninger og dårlig arbeidsmiljø fører til vekst i helse- og sosialutgiftene, og bidrar også på den måten til å undergrave velferdssamfunnet.

Hvis helsevesenet ble kvitt en del av de typiske livsstilssykdommene og de sykdommer som skyldes forurensning, ville vi kunne løse mange problemer innen helse- og eldreomsorgen.

Det er gledelig at miljøpolitikken nå står så sentralt, i de fleste partiers programmer. Miljøet trenger oss alle som allierte. Her har det virkelig vært behov for en ny giv !

Hva var situasjonen på dette området ?

Da vi overtok hadde den borgerlige regjeringen reduisert innsatsen og svekket lovverket. Bevilgningen til kampen mot forurensning var 25% lavere i 1986 enn i 1981. Neste år

foreslår vi å øke miljø-budsjettet med 24%. Da vil det være økt med 60% siden regjeringsskiftet.

Det er Arbeiderpartiet som er pådriveren i miljøpolitikken. Det ligger i den sosialdemokratiske samfunnsforståelsen at det må være slik. Vi var miljøpartiet i 70-årene, vi er det i 80-årene og vi skal være det i 90-årene.

*

Den politiske situasjonen

Fram mot valget er det nødvendig med en sterkere ideologisk debatt med utgangspunkt i hverdagsproblemene og den virkelighet vi lever i. Vi må få til en reell diskusjon partiene imellom om de valg vi må ta og de verdier vi bør fremme. Arbeiderpartiet skal gjøre alt som står i dets makt for å få det til. Det er det sterkeste svaret vi kan gi - på kortsiktige taktiske utspill og døgnfluepolitikk.

Det er interessant at Kristelig Folkepartis leder, Kjell Magne Bondevik så klart avviser Høyre som et hovedalternativ i norsk politikk.

Men Bondevik kan jo ikke skape noen front mot Arbeiderpartiet, slik han ønsker, når han varsler at Kristelig Folkeparti vil satse på en aktiv innsats for global rettferdighet og en aktiv miljøpolitikk. Alt dette koker ned til er en klar profilering overfor Høyre.

Det understreker utviklingen vi har sett siden regjeringsskiftet, der de borgerlige partiene ikke utgjør noe alternativ, og der skillelinjene mellom Høyre og mellompartiene igjen er blitt tydeligere.

Valget i 1985 sto mellom to regjeringsalternativer. For velgerne var det valget tydelig og klart, med Arbeiderpartiet som det klare alternativ til den sittende regjering. Ved neste korsvei set det ut til at alle de borgerlige partiene vil legge opp til å profilere seg alene. Mellompartiene forsøker å

vektlegge hver sin versjon av en såkalt "sentrumsprofil".

Høyre har gjennom sitt nye arbeidsprogram blankpusset

høyre-profilen, under sterk applaus fra Fremskrittspartiet.

Verdens Gang konstaterer på lederplass at Høyre har sagt farvel til sentrum - og avisen setter fingeren på et avgjørende spørsmål fram mot valget: Hvordan møter mellompartiene endringene på borgerlig side ?

Arbeiderpartiet satser på å komme styrket ut av neste valg. Likevel kan vi ikke se bort fra at vi igjen vil få en situasjon hvor det ikke er grunnlag for en flertalls-regjering. Det blir mellompartiene som til slutt må avklare situasjonen. Vil de ved den korsveien kunne godta Fremskrittspartiet som en del av det parlamentariske grunnlaget for en borgerlig regjering ?

For oss er oppgaven allerede klar: Vi skal kjempe for våre verdier, for et program som mobiliserer til innsats, til solidaritet og samarbeid for felles framtid.

Nå som tidligere har arbeiderbevegelsen bare seg selv å stole på. Vår styrke vil være å utforme et program titusener vil slåss for og som minst 1 million vil stille seg bak på valgdagen. I dette arbeidet - og gjennom valgkampen trenger vi en aktiv støtte og deltakelse fra fagbevegelsen. For uten det vil heller ikke den politiske del av arbeiderbevegelsen bli satt i stand til å gjøre sin del av oppgaven.

Skillelinjene i norsk politikk er klarere enn på lenge. Vi må kjempe mot de holdninger og ideer som preger begge de to høyre-partiene i norsk politikk. Det er her kampen vil stå om 90-åras Norge.